

moral principles and norms, which throughout the long history of mankind have constantly confirmed their decisive and paramount importance for ensuring any social transformation.

The effectiveness of legal liability cannot be objectively achieved solely by ensuring a qualitative legal impact on its negative form of implementation, because setting a person up for legitimate behavior, as well as the stability of the latter, regardless of the specific external conditions or circumstances, presupposes the presence of an internal conscious conviction of the subject in the necessity, expediency and usefulness of the realization of legal norms. The basis of such inner conviction is, first and foremost, a personal sense of respect for the law as a social regulator, capable of useful and effective influence on multifaceted social relations, and one of the necessary preconditions for its securing is the real domination in the society and the state of the system of interconnected moral-and-law values, the relaying of which must be maintained at all levels of informative-and-communicative connections.

A person's unlawful behavior and activities are always the result of a low level of positive legal liability, a disrespectful attitude to specific legal rules and law in general. At the same time, the improvement of the positive form of legal liability is based not so much on law, but on a high level of moral consciousness of the individual and moral «climate» in society. From this follows the real impossibility to increase the effectiveness of the institution of legal responsibility in state in the context of devaluation of the importance of moral regulation of will, consciousness and relations in society.

Conclusions. *Improving the functioning of the institution of legal responsibility in modern democratic realities requires the formation and maintenance of real social action of the system of moral-and-law values, the necessity, usefulness and priority of which has been repeatedly demonstrated in many historical examples. It should be borne in mind that the formation of such a value system is a complex and long-lasting process that is influenced by many interrelated and interdependent factors, in particular, a certain historical tradition, peculiarities of folk mentality, culture and art as one of the ways of perception and cognition of the surrounding world, social ideology, family education and other social institutions, etc. That is why attempts to establish such a system of values only with the help of appropriate power and legal means cannot produce positive results, but on the contrary, will contribute to the growth of social anomie in society.*

Key words: *legal responsibility, positive legal liability, negative legal liability, law, legislation, morality, personality.*

DOI: 10.33663/0869-2491-2020-31-108-119

УДК 342.71

І. Д. СОФІНСЬКА,
доктор юридичних наук, доцент*

ORCID 0000-0002-3853-7626

НОРДИЧНА САГА ПРО ГРОМАДЯНСТВО (ПРАВОВІ ЗАУВАГИ)

Траєкторія еволюції політико-правового конструкту громадянства спрямована у міжнародних наукових колах на переосмислення фундаментальних антропологічних і аксіологічних констант та їхнє законодавче регламентування, враховуючи людиноцентризм, ефективне поєднання гарантування прав людини та забезпечення національної безпеки, збереження національних цінностей та ідентичності.

Ключові слова: *громадянство, право на громадянство, натуралізація, нордичні держави, подвійне громадянство, партисипативна демократія.*

* **Sofinska Iryna**, Doctor of Juridical Sciences, Docent

Софинская И. Д. Нордическая сага о гражданстве (правовые замечания)

Траектория эволюции политико-правового конструкта гражданства направлена в международных научных кругах на переосмысление фундаментальных антропологических и аксиологических констант и их законодательное регламентирование, учитывающая человекоцентризм, эффективное сочетание гарантирования прав человека и обеспечения национальной безопасности, сохранения национальных ценностей и идентичности.

Ключевые слова: гражданство, право на гражданство, натурализация, нордические государства, двойное гражданство, партисипативная демократия.

Sofinska Iryna. The nordic saga of citizenship (legal remarks)

In this article, I'll try to demonstrate the trajectory of the evolution of the political and legal meaning of citizenship among academia worldwide. It is high time to rethink fundamental anthropological and axiological constants and their legislative regulation. First of all, we should take into account human-centricity. Still, we should not forget the effective combination of guaranteeing human rights and ensuring national security, preserving national values and identity.

Key words: citizenship, right to citizenship, naturalization, Nordic states, dual citizenship, participatory democracy.

Вступ (актуальність теми). Вочевидь аксіосегменти сучасної концепції громадянства можна позиціонувати як ціннісні матриці, культивовані кожною державою світу як найвартісніші для утвердження принципів правовладдя, людиноцентризму та вірності. Громадянство, на наше переконання, – це формальний постійний у часопросторі та ефективний правовий зв'язок між особою і державою, який виражається у взаємних правах, обов'язках та привілеях¹.

Огляд літератури. У статті виокремлено напрацювання насамперед тих сучасних іноземних науковців (Р. Баубюока, Р. Беллами, Р. Брубейкера, П. Вейла, Р.-Ж. де Грога, К. Йопшке, Дж. Керенса, В. Кимлікі, П. Спіро, А. Шахар, П. Шука та ін.), дослідження яких зосереджені на унаочненні парадигми громадянства та правової ідентичності особи в контексті глобалізаційних, міграційних та цивілізаційних викликів сучасності. В Україні ці проблеми на конституційно-правовому рівні є недостатньо висвітленими та лише частково дослідженими (Л. Альбертіні, І. Дахова, О. Лотюк, О. Поєдинок, М. Суржинський, Н. Шукліна).

Постановка проблеми дослідження: Відповідно до Індексу візових обмежень (2017 р.) усі нордичні держави посідають чільні місця у першій десятці цього міжнародного рейтингу у такій послідовності: Швеція, Данія, Фінляндія, Норвегія та Ісландія, гарантуючи своїм громадянам безвізові мандри у 169–174 держави світу². Враховуючи інтенсивність міграції до Нордичних держав Європи протягом останніх 20 років, необхідно з'ясувати, як ці держави забезпечують набуття громадянства як індикатора суверенітету, національної безпеки та ідентичності.

Мета та завдання дослідження. Мета цієї статті – окреслити кореляцію між світоглядним ядром громадянства та диференціюванням його основних чотирьох значень – як формально-правового статусу особи; правового зв'язку між особою та державою; набору взаємних прав, обов'язків і привілеїв; колективної ідентичності. Як взірць ми пропонуємо розглянути антропосферу громадянства у нордичних державах і розкрити сутність нормативно-правового регулювання громадянства у Данії, Ісландії, Норвегії, Фінляндії та Швеції, враховуючи людиновимірний та універсальний характер цього конституційно-правового конструкту.

Виклад основного матеріалу. Щороку, починаючи з 2012 р., ООН проводить

моніторинг та визначає Світовий індекс щастя, суть якого полягає у визначенні держав світу, яким вдається підтримувати (забезпечувати) щастя своїх громадян за допомогою проявлення турботи, підтримки свободи, щедрості та чесності, охорони здоров'я, підвищення доходів (добробуту) та здійснення належного (доброго) врядування. Проаналізувавши Світовий індекс щастя, необхідно наголосити, що усі нордичні держави (Норвегія, Данія, Ісландія, Фінляндія та Швеція) потрапили до топ-10 цього індексу за 2017 р.³ За даними Міжнародного валютного фонду, рівень ВВП на душу населення (2017 р.) у цих європейських державах високий: Норвегія – 74 940,620 доларів США (3-я у світі), Ісландія – 70 332,194 (на 5-му місці), Данія – 56 444,103 (на 8-му місці), Швеція – 53 217,627 (на 10-му місці), Фінляндія – 46 016,744 (на 14-му місці)⁴.

Усі ці нордичні держави є унітарними за формою державного устрою та мають однопалатний парламент, за формою державного правління дві з них є парламентськими республіками (Ісландія та Фінляндія), а решта – конституційними монархіями (Данія, Норвегія та Швеція*). Питання про громадянство регламентоване на конституційному рівні. До прикладу, у конституції Фінляндії вказані основні принципи набуття особою громадянства та підстави його припинення (глава I ст. 5)⁵. У Швеції жоден громадянин не може бути депортований з території держави чи позбавлений права на в'їзд (глава II розділ II ст. 7(1)); жоден громадянин, який проживав або проживав раніше на території Швеції не може бути позбавлений громадянства (глава II розділ II ст. 7(2))⁶. Аналогічні положення передбачені у конституції Ісландії (ст. 66)⁷.

Також у Швеції наявність громадянства є кваліфікаційною вимогою для отримання посади омбудсмена, міністра юстиції та генерального аудитора (глава 12 розділ 4 ст. 6) судді (глава 11 розділ 5 ст. 11)⁸. Подібні положення про доступ до посад публічної служби передбачені у конституції Норвегії (ст. 12, 106 і 114)⁹. Так, ст. 114 конституції Норвегії в редакції 2014 р. передбачає, що на вищі посади у державі можуть претендувати винятково особи, які є громадянами Норвегії, чоловіки або жінки, які розмовляють норвезькою та водночас: народилися у королівстві від батьків, які на той час були громадянами Норвегії; або народилися екстра територіально від батьків, громадян Норвегії, які не були на той час громадянами іншої держави; або прожили десять років у королівстві; або були натуралізовані на підставі акта парламенту [Стортингу]. Однак такі кваліфікаційні вимоги не поширюються на осіб, які можуть бути призначені викладачами в університетах та інших закладах вищої освіти, лікарями в медичних закладах чи консулами у дипломатичних представництвах за кордоном¹⁰.

У Данії усі питання у сфері громадянства регулюються відповідним законом (ст. 44 конституції)¹¹. Необхідно наголосити, що правові традиції у сфері громадянства у нордичних державах сягають кінця XVIII століття, однак законодавче регулювання громадянства започатковане наприкінці XIX століття, коли в результаті діяльності спільної комісії були прийняті відповідні закони у Норвегії (1888 р.), Швеції (1894 р.), Данії та Ісландії (1898 р.)¹².

* У Швеції немає кодифікованої конституції, а існують акти щодо інструментів врядування (влади), парламенту (ріксдагу), престолоспадкування, свободи преси та висловлювання, оновлені у 2015 р.

Таблиця 1

Демографічна ситуація у нордичних державах у контексті громадянства

Держава	Загальна кількість жителів (осіб)	Густота на км ² (осіб)	Кількість власних громадян %	Кількість громадян інших держав – учасниць ЄС %	Кількість громадян інших держав (не ЄС) %
Норвегія	5 320 045	16	89,4	6,6	4,0
Данія	5 605 948	133,4	91,6	3,5	4,9
Ісландія	339 747	3	91,1	7,4	1,5
Фінляндія	5 518 371	16,3	95,6	1,8	2,7
Швеція	9 960 487	22,2	91,5	3,1	5,4

Ідея належності особи до держави лежить в основі концепції громадянства¹³. Однак на даний час вона втрачає сенс, коли люди добровільно перетинають кордони держав, полишаючи території, до яких вони «належать» за походженням, мають постійний (правовий, соціальний, культурний) зв'язок із ними, і прямують туди, де цього немає і невідомо чи набудуть вони таку належність у майбутньому¹⁴.

У результаті історичних і політико-правових подій протягом XIV–XX століть три нордичні держави є державами – учасницями ЄС (Данія, Фінляндія та Швеція), а Ісландія та Норвегія – Європейської асоціації вільної торгівлі. Середньостатистичний зріз даних агентства *Eurostat* показує, що нордичні держави гомогенні в контексті кількості власних громадян, які проживають у цих державах (89–95%). Враховуючи свободу пересування (руху) осіб та концепцію вільного вибору місця проживання, найменше громадян інших держав – учасниць ЄС проживає у Фінляндії (1,8%), а найбільше в Ісландії (7,4%) та Норвегії (6,6%). Також варто відзначити певну асиметрію в Ісландії щодо мешканців, громадян держав (не ЄС), яких у п'ять разів менше, ніж тих, які є у громадян держав – учасниць ЄС¹⁵. У всіх нордичних державах кількість мешканців, громадян держав (не ЄС), не перевищує 5,5% кількості усіх мешканців.

Сучасна антропосфера громадянства – це набір способів набуття особою громадянства (первинних від народження та вторинних після народження). Філіація належить до первинних способів набуття особою громадянства від народження як за походженням на підставі права крові *jus sanguinis* (залежно від походження (громадянства) її батьків та незалежно від місця її народження), так і на підставі права ґрунту *jus soli*, враховуючи лише місце (державу) її народження та незалежно від її походження (громадянства її батьків).

Деякі сучасні вчені вважають набуття громадянства за походженням на підставі права крові (*jus sanguinis*) певним анахронізмом, який в окремих державах західної ліберальної демократії є тождим тим давнім феодальним привілеєм, які виникають у людини від народження та успадковуються від її батьків¹⁶. Кожна особа від народження автоматично набуває громадянство за походженням *jus sanguinis*, враховуючи походження (громадянство) її батьків, та незалежно від місця її народження (у державі громадянства її батьків чи екстратериторіально), якщо її батьки відомі.

Загальновідомим є той факт, що питання доступу особи до набуття громадянства є частиною соціальної ідентичності особи і належить до сфери приватного життя¹⁷. Йдеться про реалізацію особою права на громадянство від народження, а саме набуття громадянства дитиною, народженою екстратериторіально: вона автоматично набуває громадянство батька, лише якщо батьки перебувають у

шлюбі, а якщо ні – то набуває громадянство матері (ст. 1(1) відповідного закону в Данії, ст. 1(1), 2(3) – в Ісландії, ст. 9(1) – у Фінляндії, ст. 1 – у Швеції). У Норвегії законодавство у сфері громадянства не передбачало гендерно-дискримінаційних положень щодо підстав набуття. Законодавча трансформація у нордичних державах, щоб урівноважити підстави набуття особою громадянства і зробити закон гендерно-збалансованим, відбулася лише в Данії у 2014 р.¹⁸

Багато європейських держав убачають небезпеку в подвійному громадянстві особи, але не тоді, коли воно набуває від народження. Йдеться переважно про випадок, коли особа свідомо набуває друге (альтернативне) громадянство після народження у зв'язку із натуралізацією. У цій ситуації відбувається очевидне порушення принципу вічної вірності (*perpetual allegiance*), який за своєю суттю передбачає, що особа, яка «одного разу стала громадянином, – назавжди ним залишиться»¹⁹.

Серед згаданих нордичних держав жодна не передбачає застосування права ґрунту *jus soli* як базового принципу під час набуття особою громадянства від народження, але усі дозволяють своїм громадянам мати подвійне громадянство від народження. В Ісландії не існувало заборони подвійного громадянства з часу прийняття конституції у 1944 р., однак протягом 1950–1990-х існувала вимога трансформувати своє ім'я та прізвище відповідно до ісландських традицій найменування²⁰. Три інші нордичні держави скасували відповідні законодавчі вимоги про припинення громадянства у формі автоматичної втрати у разі добровільного набуття особою альтернативного громадянства іншої держави після народження (Данія – з 2015 р., Фінляндія – з 2003 р., Швеція – з 2001 р.)²¹.

І нарешті, Норвегія дозволяє подвійне громадянство, але з певними обмеженнями: якщо особа після народження добровільно набула альтернативне громадянство іншої держави, то вона втрачає норвезьке громадянство (ст. 23). Питання законодавчого регламентування подвійного громадянства стало основною причиною реформування норвезького закону про громадянство у 2006 р.²²

До вторинних способів набуття особою громадянства, на нашу думку, належать такі: *натуралізація* (звичайна, привілейована та виняткова), *оптація* у зв'язку із територіальними змінами, *трансферт* (у випадку одруження особи та народження дітей, територіальних змін).

Таблиця 2

Держави-донори для набуття альтернативного громадянства після народження у зв'язку з натуралізацією

2017 р.			
Держава	Громадяни цієї держави, які набули альтернативне громадянство держав – учасниць ЄС	Громадяни держав – учасниць ЄС, які набули альтернативне громадянство цієї держави	Громадяни держав (не ЄС), які набули альтернативне громадянство цієї держави
Норвегія*	1. Швеція 2. Сполучене Королівство 3. Данія	1. Польща 2. Литва 3. Німеччина, Швеція	1. Таїланд 2. Філіппіни 3. Сомалі
Данія	1. Швеція 2. Сполучене Королівство 3. Німеччина	1. Польща 2. Німеччина 3. Румунія, Швеція, Сполучене Королівство	1. Боснія і Герцеговина 2. Ірак 3. Туреччина

* Докладніше див.: <https://www.ssb.no/en/statbank/table/04767/tableViewLayout1/>

Ісландія*	1. Швеція 2. Данія	1. Польща 2. Латвія 3. Португалія	1. Філіппіни 2. Тайланд 3. В'єтнам
Фінляндія	1. Швеція 2. Сполучене Королівство 3. Німеччина	1. Естонія 2. Швеція 3. Сполучене Королівство	1. Росія 2. Сомалі 3. Ірак
Швеція	1. Сполучене Королівство 2. Фінляндія 3. Німеччина	1. Польща 2. Фінляндія 3. Данія	1. Сирія 2. Сомалі 3. апатриди

З-поміж держав – учасниць ЄС Швеція користується популярністю серед бажачих набути альтернативне громадянство після народження у зв'язку з натуралізацією (8% від усіх «нових» громадян ЄС, третина з яких діти віком до 15 років)** . Проаналізувавши таблицю, бачимо, що здебільшого громадяни нордичних держав мігрують з однієї нордичної держави в іншу та набувають там альтернативне громадянство у зв'язку з натуралізацією: норвежці та ісландці – у Швецію і Данію, данці та фіни – у Швецію, шведи – у Норвегію, Данію і Фінляндію. Такий циркулярний обмін людьми відбувається переважно у результаті, врятовуючи міграції у зв'язку з трудовими та шлюбно-сімейним відносинами.

Якщо докладніше проаналізувати звичайну натуралізацію (*ordinary naturalization*), то з'ясуємо, що 2/3 випадків набуття особою альтернативного громадянства після народження пов'язані саме з цим способом набуття громадянства. Цей правовий конструкт передбачений у законодавстві про громадянство практично кожної держави світу. З метою набуття громадянства особа повинна звернутися з заявою до відповідних компетентних органів державної влади, які *ipso jure* вирішать це питання. Основні відмінності стосуються: процедури набуття громадянства (присяги на вірність); строку проживання у державі бажаного громадянства; вимог щодо знання державної мови (рівня володіння нею), історії та культури; наявності фактичного місця проживання та законних джерел існування; відсутності «кримінального минулого» тощо²³.

Строк проживання в державі бажаного громадянства є найважливішою передумовою набуття особою громадянства, оскільки передбачає виникнення фактичного та ефективного зв'язку між особою та цією державою (фундаментальна суть концепції громадянства), а також свідчить про можливу/бажану інтеграцію такої особи в суспільство. Традиційно, кожна держава у своєму законодавстві встановлює необхідні темпоральні вимоги для особи, яка прагне набути громадянство цієї держави у зв'язку зі звичайною натуралізацією. Найчастіше йдеться про п'ять років постійного безперервного проживання в державі бажаного громадянства (Фінляндія, Швеція)²⁴.

Темпоральні обмеження строку постійного безперервного проживання особи в інших нордичних державах можуть бути довшими: в Ісландії – 7 років, 5 років з яких безпосередньо перед подачею заяви; у Данії – 9 років; у Норвегії – 10 років, 7 років з яких безпосередньо перед подачею заяви, а ще дозвіл на роботу або постійне місце проживання протягом одного року. Однак варто

*Докладніше див.: https://px.hogstafa.is/pxen/pxweb/en/lbuar/lbuar_mannfoldi_3_bakgrunnur_Rikisfbr/MAN04120.px/table/tableViewLayout1/?rxid=898b3af8-b912-489f-ae73-9369b6d47030

**Докладніше див.: <https://ec.europa.eu/eurostat/news/themes-in-the-spotlight/citizenship-2017>

зазначити, що строк проживання громадян інших нордичних держав у Ісландії, які вирішили набути ісландське громадянство у зв'язку з натуралізацією, порівняно з іноземцями (громадянами інших держав) є удвічі коротший²⁵.

Варто зауважити, що в усіх нордичних державах законодавство не містить положень, які стосуються дарованого (октройованого) громадянства особам, які мають «визначні заслуги перед державою» чи прийняття яких до громадянства становить «державний інтерес», як специфічного виду привілейованої натуралізації.

Отже, трансферт громадянства у зв'язку з одруженням особи на даний час є одним із найчастіших варіантів «полегшеної» натуралізації, оскільки застосовується скорочений строк постійного проживання в державі бажаного громадянства (в Данії – з 9 років до 3 років, Фінляндії – з 5 років до 3 років, Ісландії – з 7 років до 3 років (у випадку шлюбу) чи 5 років (у випадку зареєстрованого партнерства), у Швеції – з 5 років до 2 років (у випадку шлюбу) чи до 3 років (у випадку зареєстрованого партнерства чи співжиття), у Норвегії – з 10 до 3 років (у випадку шлюбу) та дозволу на роботу протягом одного року), відсутня вимога щодо наявності фактичного місця проживання та законних джерел існування.

У деяких державах є додаткові вимоги для особи, яка хоче набути громадянство на підставі трансферту у зв'язку з одруженням щодо ведення спільного домашнього господарства (Данія, Норвегія, Фінляндія) та спільного проживання (Фінляндія, Швеція)²⁶. Як відомо, прийняття дитини до громадянства у зв'язку із натуралізацією її батьків вважається ще одним різновидом трансферту громадянства, який, щоправда, окремо опрацьовується в ряді держав світу (у Норвегії, Фінляндії, Швеції). Також конституційний акт про інструменти врядування (владу) у Швеції передбачає трансферт шведського громадянства батьків чи одного з них до дитини, яка не досягла 18 років (глава II розділ II ст. 7(2)²⁷).

До основних форм «партисипативної демократії» належать участь у виборах (реалізація активного та пасивного виборчого права) та референдумах. Нордичні держави – члени Ради Європи, які надали іноземним громадянам право участі у виборах до місцевих органів влади (Данія, Норвегія, Швеція), не обмежують це право громадянами конкретних держав. Винятками тут є Фінляндія та Ісландія (які це право надали винятково громадянам інших нордичних держав).

Прикметно, що в Данії та у Швеції право брати участь у місцевих виборах (право обирати та право бути обраними) поширюється на усіх громадян ЄС, які проживають на території конкретної громади; громадян інших держав, які проживають у цих державах легально, постійно та безперервно протягом останніх трьох років до дня виборів (але ценз осідлості не стосується громадян Норвегії та Ісландії, які проживають у цих державах).

У Фінляндії право брати участь у місцевих виборах (право обирати та право бути обраними) поширюється на всіх громадян ЄС, які проживають на території конкретної громади станом на 51 день перед місцевими виборами; громадян інших держав, які проживають у Фінляндії легально, постійно та безперервно протягом останніх двох років станом на 51 день перед місцевими виборами (але ценз осідлості не стосується громадян Норвегії та Ісландії, які проживають у Фінляндії).

Зазвичай громадяни, які не проживають у конкретній державі, не мають права брати участь у місцевому референдумі (однак Данія це дозволяє своїм державним і дипломатичним службовцям та їхнім партнерам). Якщо ж громадянин конкретної держави проживає за кордоном (не є резидентом), але хоче балотува-

тися до парламенту, то за загальним правилом – це заборонено (але дозволено у Фінляндії). Активне право голосу під час парламентських виборів теж залежить не лише від наявності громадянства, а й від постійного проживання на території держави (частково в певних конкретних випадках у Данії та Швеції).

Припинення громадянства у формі його втрати зазвичай фігурує у двох видах: по-перше, на підставі рішення органу держави та, по-друге, автоматично. До нордичних держав, у яких існує автоматична втрата громадянства внаслідок здійснення (державної) служби її громадянином на користь іншої держави, належить Данія (особа, яка отримала громадянство іншої держави, працюючи там на державній службі, відповідно до ст. 7(2) закону про громадянство Данії, консолідована версія зі змінами від 5 травня 2004 р.).

Традиційно (на підставі ст. 34 Конвенції ООН про статус біженців) наявність у особи статусу «біженця» передбачає проходження нею спрощеної процедури отримання громадянства у зв'язку із натуралізацією в багатьох демократичних державах світу²⁸. Йдеться, до прикладу, про зменшення цензу осідлості зацікавленої особи в державі бажаного громадянства, відсутність вимоги про знання нею історії та культури, як у Данії, Ісландії, Фінляндії, Швеції та ін.).

Громадянство, будучи невід'ємним правом людини, часто стає основною підставою порушення інших прав людини, дискримінації людини чи втручання в її приватне та сімейне життя, а тому Європейській суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) є *via facti* тією міжнародно-правовою установою, яка покликана стояти на варті прав людини. Для візуалізації ми обрали кілька релевантних рішень ЄСПЛ у справах, підставою для яких стало порушення ст. 3 Протоколу № 4 до Конвенції про захист прав людини (далі – ЄКПЛ) (йдеться про депортацію), а також комбінація ст. 8 ЄКПЛ (право на повагу до приватного і сімейного життя) із ст. 14 ЄКПЛ (заборона дискримінації за будь-якою ознакою). Серед цих справ варто виокремити *Karashev v. Finland* (1998)²⁹ та *Biao v. Denmark* (2016)³⁰, однак перелік можливого застосування цієї Конвенції у контексті реалізації права людини на громадянство не є вичерпним. Александра Тіммер, правник Нідерландського інституту з прав людини, коментуючи рішення ЄСПЛ у справі *Biao v. Denmark* (2016), наголосила, що дискусійним є те, що ЄСПЛ не вважає Європейську конвенцію про громадянство важливою правовою підставою для цієї справи (п. 95 рішення), незважаючи на те, що ця Конвенція теж є документом Ради Європи, а Данія її ратифікувала у 2002 р.³¹ Європейська конвенція про громадянство 1997 р. хоча і вважається своєрідною кодифікацією міжнародного звичаєвого права щодо громадянства³², але не дає вичерпні відповіді на сучасні виклики, які постають на національному та міжнародному рівні у диполі «особа – держава»³³.

Як *висновок*, варто зауважити, що нордичні держави зберігають свою гомогенність і національну ідентичність завдяки законодавчим вимогам щодо укорінення, інклюзивності та інтеграції для набуття громадянства кожним бажаним. Коротка сага про громадянство в нордичних державах демонструє його поступову трансформацію з «символічної концепції» та «не заслуженого права» у «зароблений привілей»³⁴, «реальний та ефективний зв'язок» між особою та державою, який виникає в результаті співіснування традиційних та емансипативних цінностей.

1. Софінська І. Світоглядне ядро громадянства: від традиційних до емансипативних цінностей. *Право України*. 5/2019. С. 138–150. 2. ‘The Henley & Partners Visa Restrictions Index 2017 : Global Travel Freedom at a Glance’. URL : https://henleyglobal.com/files/download/hvri/HP_Visa_Restrictions_Index_170301.pdf> (accessed: 22.12.2019). 3. *World Happiness Report 2017* / Editors : J. Helliwell, R. Layard and J. Sachs; Associate Editors : J.-E. De Neve, H. Huang and Sh. Wang. URL : <http://worldhappiness.report/ed/2017/>(accessed: 22.12.2019). 4. *IMF* (WEO April 2018 Edition) GDP nominal per capita – international dollar, URL : <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/index.aspx> (accessed: 22.12.2019). 5. *Constitution of Finland*, 11 June 1999. URL : http://www.servat.unibe.ch/icl/fi00000_.html. 6. *Instrument of Government*, 1 Jan 2015. URL : http://www.servat.unibe.ch/icl/sw00000_.html. 7. *Constitution of the Republic of Iceland*, № 33, 17 June 1944. URL : <https://www.government.is/Publications/Legislation/Lex/?newsid=89fc6038-fd28-11e7-9423-005056bc4d74>. 8. *Instrument of Government*, 1 Jan 2015. URL : http://www.servat.unibe.ch/icl/sw00000_.html. 9. *Constitution of Norway*, revised 2014. URL : https://www.constituteproject.org/constitution/Norway_2014.pdf. 10. *Constitution of Norway*, 1814. URL : http://www.servat.unibe.ch/icl/no00000_.html. 11. *Constitution of Denmark*, 5 June 1953. URL : http://www.servat.unibe.ch/icl/da00000_.html. 12. *Ersbøll E.* Country Report: Denmark. RSCAS/EUDO-CIT-CR-2015/15 (Updated July 2015). P. 8. URL : https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/36504/EUDO_CIT_CR_2015_14_Denmark.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 13. *The Oxford Handbook of Citizenship* / Shachar A. and Bauböck R. and Bloemraad I. and Vink M. (eds), (Oxford University Press 2017) pp. 10, 33. 14. *Torpey J.C.* The invention of the passport: surveillance, citizenship, and the state. Cambridge University Press, 2000. P. 12. 15. *Key figures on Europe. Statistics Illustrated* (2018 edition). European Union, 2018. P. 15. URL : <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9309359/KS-EI-18-001-EN-N.pdf/0b8d8b94-541d-4d0c-b6a4-31a1f9939a75>. 16. *Carens J.H.* Aliens and Citizens: The Case for Open Borders / In “The Rights of Minority Cultures”, edited by Will Kymlicka, Oxford New York Oxford University Press, 1995. 387 p. 17. *De Groot R.-G. and Vonk O.* Nationality, Statelessness and ECHR’s Article 8: Comments on *Genovese v. Malta*. *European Journal of Migration and Law*, Volume 14, Issue 3, 2012. pp. 317–325. 18. *Ersbøll E.* Country Report: Denmark. RSCAS/EUDO-CIT-CR-2015/15 (Updated July 2015). P. 8. URL : https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/36504/EUDO_CIT_CR_2015_14_Denmark.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 19. *Spiro P.J.* Dual Nationality and the Meaning of Citizenship. *Emory Law Journal*, Volume 1411, Issue 46, 1997. P. 1420–1424; *Spiro P.J.* At Home In Two Countries: The Past and Future of Dual Citizenship. New York University Press, *Legal Studies Research Paper Series* (Research Paper No. 2016-38), 2016. P. 1–12. 20. *Jóhannesson G.Th., Petursson G.Th.* Country Report: Iceland. RSCAS/EUDO-CIT-CR-2010/16 (Revised version April 2010). P. 5, 12. URL : <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/19617/Iceland2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. 21. *Ersbøll E.* Country Report: Denmark. RSCAS/EUDO-CIT-CR-2015/15 (Updated July 2015). P. 8. URL : https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/36504/EUDO_CIT_CR_2015_14_Denmark.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 22. *Brochmann Gr.* Country Report: Norway. RSCAS/EUDO-CIT-CR-2010/23. (Revised version May 2010). P. 5, 9. URL : <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/19630/Norway2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. 23. *Софінська І.* Філософсько-правова візія доктрини громадянства. Львів: Каменяр, 2018. С. 161. 24. *Bernitz H.* Country Report: Sweden. RSCAS/EUDO-CIT-CR-2012/03 (Revised and updated October 2012) P. URL : https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/60231/RSCAS_EUDO_CIT_2012_3.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 25. *Jóhannesson G.Th., Petursson G.Th.* Country Report: Iceland. RSCAS/EUDO-CIT-CR-2010/16 (Revised version April 2010). P. 13. URL : <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/19617/Iceland2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. 26. *Fagerlund J., Brander S.* Country Report: Finland. RSCAS/EUDO-CIT-CR-2010/12. (Revised version April 2010) P. 10. URL : <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/19612/Finland2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. 27. *Instrument of Government* (Sweden), 1 Jan 2015. URL : http://www.servat.unibe.ch/icl/sw00000_.html. 28. *Конвенція ООН про статус біженців*

28 липня 1951 року. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011. (дата звернення: 05.01.2020). **29.** *Judgment of the European Court of Human Rights in case of «Karassev v. Finland»* (1998). URL: <http://www.refworld.org/cases,ECHR,45d076a92.html>). **30.** *Judgment of the European Court of Human Rights in case of «Biao v. Denmark»* (2016). URL : <http://www.refworld.org/cases,ECHR,574473374.html>). **31.** *Timmer A.* Guest Post on Biao v Denmark. URL : <http://echrblog.blogspot.com/2014/04/guest-post-on-biao-v-denmark.html>] (accessed: 08.01.2020). **32.** *Autem M.* The European Convention on Nationality: is a European Code on Nationality possible? / Proceedings of the 1st European Conference on Nationality «Trends and Developments in National and International Law on Nationality». Strasbourg, 1999. P. 19–34. **33.** *Європейська конвенція про громадянство ETS N 166 від 06.11.1997 року. Офіційний вісник України.* 02.08.2010. № 56, / № 41, 2006, ст. 2720 /, С. 59, ст. 1917. **34.** *Brochmann Gr.* Country Report: Norway. RSCAS/EUDO-CIT-CR-2010/23. (Revised version May 2010). P. 5, 9. URL : <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/19630/Norway2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

References

1. *Sofins'ka I.* Switohljadne jadro hromadjanstwa: wid tradytsijnykh do emansypatywnykh tsinnostej. *Pravo Ukrainy*, 5/2019. S. 138–150. (ukr.) **2.** “The Henley & Partners Visa Restrictions Index 2017 : Global Travel Freedom at a Glance”. URL : https://henleyglobal.com/files/download/hvri/HP_Visa_Restrictions_Index_170301.pdf (accessed : 22.12.2019). (eng.) **3.** *World Happiness Report 2017 / Editors : J. Helliwell, R. Layard and J. Sachs ; Associate Editors : J.-E. De Neve, H. Huang and Sh. Wang.* URL : <http://worldhappiness.report/ed/2017/>(accessed : 22.12.2019) (eng.) **4.** *IMF (WEO April 2018 Edition) GDP nominal per capita – international dollar,* URL : <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/index.aspx> (accessed : 22.12.2019). (eng.) **5.** *Constitution of Finland*, 11 June 1999. URL : http://www.servat.unibe.ch/icl/fi00000_.html (eng.) **6.** *Instrument of Government*, 1 Jan 2015. URL : http://www.servat.unibe.ch/icl/sw00000_.html. **7.** *Constitution of the Republic of Iceland*, No. 33, 17 June 1944. URL : <https://www.government.is/Publications/Legislation/Lex/?newsid=89fc6038-fd28-11e7-9423-005056bc4d74>. (eng.) **8.** *Instrument of Government*, 1 Jan 2015. URL : http://www.servat.unibe.ch/icl/sw00000_.html (eng.) **9.** *Constitution of Norway*, revised 2014. URL : https://www.constituteproject.org/constitution/Norway_2014.pdf. (eng.) **10.** *Constitution of Norway*, 1814. URL : http://www.servat.unibe.ch/icl/no00000_.html. (eng.) **11.** *Constitution of Denmark*, 5 June 1953. URL : http://www.servat.unibe.ch/icl/da00000_.html. (eng.) **12.** *Ersbøll E.* Country Report : Denmark. RSCAS/EUDO-CIT-CR-2015/15 (Updated July 2015). P. 8. URL : https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/36504/EUDO_CIT_CR_2015_14_Denmark.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (eng.) **13.** *The Oxford Handbook of Citizenship / Shachar A. and Bauböck R. and Bloemraad I and Vink M. (eds), (Oxford University Press 2017) P. 10, 33.* (eng.) **14.** *Torpey J.C.* The invention of the passport : surveillance, citizenship, and the state. Cambridge University Press, 2000. P. 12. (eng.) **15.** *Key figures on Europe. Statistics Illustrated (2018 edition).* European Union, 2018. P. 15. URL : <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9309359/KS-EI-18-001-EN-N.pdf/0b8d8b94-541d-4d0c-b6a4-31a1f9939a75>. (eng.) **16.** *Carens J.H.* Aliens and Citizens: The Case for Open Borders / In “The Rights of Minority Cultures”, edited by Will Kymlicka, Oxford New York Oxford University Press, 1995. 387 p. (eng.) **17.** *De Groot R.-G. and Vonk O.* Nationality, Statelessness and ECHR’s Article 8 : Comments on *Genovese v. Malta*. European Journal of Migration and Law, Volume 14, Issue 3, 2012. P. 317–325. (eng.) **18.** *Ersbøll E.* Country Report: Denmark. RSCAS/EUDO-CIT-CR-2015/15 (Updated July 2015). P. 8. URL : https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/36504/EUDO_CIT_CR_2015_14_Denmark.pdf?sequence=1&isAllowed=y. **19.** *Spiro P.J.* Dual Nationality and the Meaning of Citizenship. *Emory Law Journal*, Volume 1411, Issue 46, 1997. P. 1420–1424; *Spiro P.J.* At Home In Two Countries: The Past and Future of Dual Citizenship. New York University Press, Legal Studies Research Paper Series (Research Paper No. 2016-38), 2016. P. 1–12. (eng.) **20.** *Jóhannesson G.Th., Petursson G.Th.* Country Report :

Iceland. RSCAS/EUDO-CIT-CR-2010/16 (Revised version April 2010). P. 5, 12. URL : <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/19617/Iceland2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (eng.) **21. Ersbøll E.** Country Report : Denmark. RSCAS/EUDO-CIT-CR-2015/15 (Updated July 2015). P. 8. URL : https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/36504/EUDO_CIT_CR_2015_14_Denmark.pdf?sequence=1&isAllowed=y. **22. Brochmann Gr.** Country Report : Norway. RSCAS/EUDO-CIT-CR-2010/23. (Revised version May 2010). P. 5, 9. URL : <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/19630/Norway2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (eng.) **23. Sofins'ka I.** *Filosof's'ko-pravova vizija doktryny gromadyanstva. L'viv : Kamenjar, 2018. S. 161.* (ukr.) **24. Bernitz H.** Country Report: Sweden. RSCAS/EUDO-CIT-CR-2012/03 (Revised and updated October 2012) P. URL : https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/60231/RSCAS_EUDO_CIT_2012_3.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (eng.) **25. Jóhannesson G.Th., Petursson G.Th.** Country Report : Iceland. RSCAS/EUDO-CIT-CR-2010/16 (Revised version April 2010). P. 13. URL : <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/19617/Iceland2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (eng.) **26. Fagerlund J., Brander S.** Country Report : Finland. RSCAS/EUDO-CIT-CR-2010/12. (Revised version April 2010) P. 10. URL : <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/19612/Finland2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (eng.) **27. Instrument of Government (Sweden),** 1 Jan 2015. URL : http://www.servat.unibe.ch/icl/sw00000_.html. (eng.) **28. Konventsija OON** pro status bizgentsiv, 28.07.1951. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011. (ukr.) **29. Judgment of the European Court of Human Rights** in case of “Karashev v. Finland” (1998) URL : <http://www.refworld.org/cases,ECHR,45d076a92.html>. (eng.) **30. Judgment of the European Court of Human Rights** in case of “Biao v. Denmark” (2016) URL : <http://www.refworld.org/cases,ECHR,574473374.html>. (eng.) **31. Timmer A.** Guest Post on Biao v Denmark. URL : <http://echrblog.blogspot.com/2014/04/guest-post-on-biao-v-denmark.html> (accessed : 08.01.2020). (eng.) **32. Autem M.** The European Convention on Nationality : is a European Code on Nationality possible? / Proceedings of the 1st European Conference on Nationality «Trends and Developments in National and International Law on Nationality», Strasbourg, 1999. P. 19–34. (eng.) **33. Yevropejas'ka konventsija** pro hromadjanstvo, ETS N 166, 06.11.1997. *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, 02.08.2010, 2010, № 56, / № 41, 2006, st. 2720 /, C. 59, st. 1917. (ukr.) **34. Brochmann Gr.** Country Report : Norway. RSCAS/EUDO-CIT-CR-2010/23. (Revised version May 2010). P. 5, 9. URL : <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/19630/Norway2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Sofinska Iryna. The nordic saga of citizenship (legal remarks)

The modern concept of citizenship is undergoing a gradual transformation under the influence of significant geopolitical changes, permanent civilizational, globalization, and migration challenges. No longer is citizenship an exclusive legal sign indicating that an individual is a part (subject) of a particular State because a meaningful and understandable paradigm is changing. An individual as a citizen becomes increasingly essential, valuable for every democratic State. The country of his/her birth might not be the same as the country of origin or country of citizenship. He/she can claim rights or privileges inside and outside the country (extra-territorial) in a reciprocal way.

As the primary motivation of this article is to explore the peculiarities of citizenship in Nordic countries after the global migration crisis in Europe during 2015–2016. All of them are shortlisted in few important indexes globally in 2017 (World Happiness Index, Visa Restriction Index, etc.). All of them have a very high GDP nominal per capita, which demonstrates a practical application of homo-centric concept, guaranteeing human rights, prosperity, and stability.

The article highlights the achievements of those scholars (R. Bellamy, G.-R. De Groot, Ch. Joppke, W. Kymlicka, L. Orgad, P. Spiro, P. Shuck, P. Veil and others) who earlier explored the value paradigm of citizenship and the legal identity of an individual in the context of globalization, migration, and human rights. Relevant analytical and statistical expert reports

and forecasts provide clear guidance for further modernization of intelligent segmentation of citizenship models and elements.

The trajectory of a traditional vision of citizenship in Nordic countries (Denmark, Iceland, Finland, Norway, and Sweden) changed from 'undeserved right' to 'earned privilege'. This transformation can be viewed in gender-biased nationality laws, dual nationality clauses, specific features of filiation, preconditions of naturalization, requirements of citizenship termination, etc.

Key words: citizenship, right to citizenship, naturalization, Nordic states, dual citizenship, participatory democracy.

DOI: 10.33663/0869-2491-2020-31-119-127

УДК 340.142

В. П. НЕПИЙВОДА,
кандидат юридичних наук, доцент*
ORCID 0000-0001-6530-8071

І. В. НЕПИЙВОДА,
аспірантка Докторської школи
ім. родини Юхименків, Національного
університету «Києво-Могилянська академія»**
ORCID: 0000-0001-7331-0024

ПРЕЦЕДЕНТ ЯК СТРИЖНЕВИЙ СКЛАДНИК АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОГО ПРАВА ТА ЙОГО ВХОДЖЕННЯ В ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

Стаття розглядає прецедент як стрижневий складник загального права. У цьому контексті наведено також аналіз доктрини *stare decisis* та суддівської правотворчості. На основі історико-правового аналізу зроблено висновок, що між системами загального і цивільного права немає нездоланної несумісності. Це дозволяє успішно впровадити певні дієві елементи англо-американського права, насамперед прецедент, у правову систему України. Найімовірніше, мішана правова система, притаманна країнам Північної Європи, має правити за орієнтир для руху України в цьому напрямку.

Ключові слова: загальне право, прецедент, *stare decisis*, судова правотворчість, суддівська самодіяльність, Україна.

Непийвода В. П., Непийвода І. В. Прецедент как стержневая составляющая англо-американского права и его вхождение в правовую систему Украины

Статья рассматривает прецедент как стержневую составляющую общего права. В этом контексте приведен также анализ доктрины *stare decisis* и судейского правотворчества. На основании историко-правового анализа сделан вывод, что между системами общего и гражданского права нет непреодолимой несовместимости. Это позволяет успешно внедрить определенные действенные элементы англо-американского права, прежде всего

*Vasyl Nepiyvoda, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Docent

**Ivanna Nepiyvoda, Postgraduate student of Yukhymenko Family Doctoral School of the National University of Kyiv-Mohyla Academy